

בראשית פרק לח – יהודה ותמר

באמצע תיאורי השתלשלות מכירת יוסף חורג הכתוב ומתאר את קורות יהודה והולדת בניו. ביחידה זו ננסה להבין את כוונת התורה בהבאת המעשה ביהודה ותמר במהלך אירועי מכירת יוסף, ומה בא ללמדנו פרק זה. היחידה תלמד במשך שני שיעורים

שאלות מכוונות למידה:

- מדוע מופיע הפרק אודות יהודה באמצע סיפור מכירת יוסף?
- כיצד מתחבר הפרק לפרקים בתוכם הוא נמצא?
- מה אנו לומדים אודות הדמויות המעורבות בפרק זה?
- כיצד מתחברים המהלך האנושי והמהלך האלוקי?

2..... מבנה הפרק

3..... ירידת יהודה מאחיו.

5..... חלק א: קורות יהודה ברדתו מאחיו.

7..... חלק ב: המפגש בין יהודה ותמר.

10..... חלק ג: משפט תמר והולדת הבנים.

13..... הקשר רחב [רשות].

14..... הקשר אישי [רשות].

מבנה הפרק

<p>(א) וְיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וְשָׁמוּ חִירָה: (ב) וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּת אִישׁ פְּנַעֲנִי וְשָׁמוּ שׁוּעַ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ: (ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עֵר: (ד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן: (ה) וַתִּסֹּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁלָּה וְהָיָה בְּכֹזֵב בְּלִדְתָהּ אֹתוֹ: (ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשָׁמָּה תָמַר: (ז) וְיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּמְתְּהוּ ה': (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֵּא אֵל אִשְׁתְּ אָחִיךָ וַיְבַסְ אֶתְּךָ וְהָקַם זֶרַע לְאָחִיךָ: (ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם בֵּא אֵל אִשְׁתְּ אָחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָהּ לְבִלְתִּי נָתֵן זֶרַע לְאָחִיו: (י) וַיֵּדַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם אֹתוֹ:</p>	<p>ירידת יהודה מאחיו והקמת משפחתו</p>
<p>(יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמַר כְּלָתוֹ שְׁבִי אִלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שִׁלָּה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחִיו וַתֵּלֶד תָּמַר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: (יב) וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמַת בֵּת שׁוּעַ אִשְׁתְּ יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גְּזוּי צֵאֲנוּ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעַדְלָמִי תַמְנָתָה: (יג) וַיִּגַּד לְתָמַר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיד עָלָה תַמְנָתָה לְגוֹ צֵאֲנוּ: (יד) וַתִּסַּר בְּגָדֵי אִלְמָנוּתָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּכְסַּב בַּצִּעִיף וַתַּתְעַלֶּף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דְּרָךְ תַמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שִׁלָּה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: (טו) וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ: (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֵל הַדְּרָךְ וַיֹּאמֶר הֲבֵה נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כְלָתוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה תִּתֵּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי: (יז) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי עֹזִים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם תִּתֵּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלֹחֶךָ: (יח) וַיֹּאמֶר מַה עֲרֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ וַתֹּאמֶר חֲתָמֶךָ וּפְתִילֶךָ וּמִטְעֶךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ: (יט) וַתִּקַּם וַתֵּלֶד וַתִּסַּר צִעִיפָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אִלְמָנוּתָהּ: (כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעֹזִים בְּיַד רַעְהוּ הַעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֹּאֵהָ: (כא) וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךָ הִקְדַּשְׁתָּה הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדְּרָךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא הִיָּתָה בְּזָה קְדָשָׁה: (כב) וַיֵּשֶׁב אֵל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצֹּאֵתֶיךָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא הִיָּתָה בְּזָה קְדָשָׁה: (כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹי הַנֶּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצֹּאֵתָהּ:</p>	<p>מעשה תמר</p>
<p>(כד) וַיְהִי כַּמְשָׁלֵשׁ חֲדָשִׁים וַיִּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנַתָּה תָמַר כְּלָתְךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזִנּוּנַיִם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֶנָּה וְתִשְׂרָף: (כה) הוּא מוֹצֵאתָ וְהִיא שְׁלַחָה אֵל חַמִּיָּה לֵאמֹר לֹאִישׁ אֲשֶׁר אָלָה לוֹ אֲנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הֲכֵר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמִּטָּה הָאֵלֶּה: (כו) וַיִּכְרַ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל פֶּן לֹא נִתְּתִיָּה לְשִׁלָּה בְנִי וְלֹא יִסַּף עוֹד לְדַעְתָּהּ:</p>	<p>משפט תמר</p>
<p>(כז) וַיְהִי בַעַת לְדָתָהּ וְהִנֵּה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ: (כח) וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמִּילָדָת וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יִצְאָ רֵאשִׁינָה: (כט) וַיְהִי כַּמְשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יִצְאָ אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרִץ: (ל) וְאַחַר יִצְאָ אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח:</p>	<p>הולדת זרח ופרץ</p>

ירידת יהודה מאחיו

הקדמה למורה

פרק זה מורכב להוראה אך חשיבותו רבה. בהוראת פרק זה, נותנים לנו חז"ל הנחיה לקריאה והבנה לטווח ארוך. שיקול דעתו של המורה הוא כיצד להביא בפני התלמידים את דברי חז"ל, האם בתחילת הלימוד או סופו, אולם חשוב לוודא כי בסיומה של ההוראה יבינו התלמידים את עומק הפרק, חשיבותו במיקומו ובהכוונה שהוא נותן לעתיד. אין חובה ללמד את המקורות בתוספתא ובבראשית רבה עצמם, ואפשר להסתפק ברעיון העולה מהם על פי משפטי ההסבר.

1) תוספתא מגילה ג, יט:

יש נקראין ומתרגמין, נקראין ולא מתרגמין, לא נקראין ולא מתרגמין. מעשה בראשית - נקרא ומתרגם, מעשה לוט ושתי בנותיו - נקרא ומתרגם, מעשה יהודה ותמר - נקרא ומתרגם.

פירוש המאירי [בבלי מגילה כה ע"א]:

ועניין מתרגם, רצה לומר בבית הכנסת שהוא הפרסום הגדול. הא כל אחד בביתו אין לך דבר שאינו מתרגם. מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם שאין כאן גנאי לאחד מהם, ולא עוד אלא ששבח הוא לו על מה שהודה.

לפי דברי התוספתא יש ללמוד את מעשה יהודה ותמר בציבור ולהסבירו. ועל פי המאירי - יש בו משום שבח ליהודה על התנהגותו.

2) בראשית רבה פרשת וישב פרשה פה:

ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט) 'כי אנכי ידעתי את המחשבות', שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח.

המדרש נותן פרספקטיבה למצב הכולל המתואר בפרק – נקודת שפל בבית יעקב – ולפער בין תחושותיהם של בני האדם ובין התוכנית הא-לוקית.

כל מורה יחליט האם לפתוח במדרשים אלו או לסיים בהם את הלימוד בהתאם לשיקול הדעת שלו והכרותו עם תלמידיו.

ירידת יהודה מאחיו:

א וַיְהִי בְּעֵת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחָיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה:

ויהי בעת ההיא – הפסוק מחבר את הפרק עם ההקשר הכולל בשני אופנים:

- א. תיאור זמן – המילים "ויהי בעת ההיא" – זמן הורדתו של יוסף מצרימה.
- ב. במילים אלו ישנו חיבור גם בדרך לשונית: "וַיֵּרֶד יְהוּדָה" בפרקנו, וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרָיִמָּה" בפרק הבא.

אולם רש"י מבאר את הקשר העמוק בין הדברים, ולא רק את ההקשר הכולל:

רש"י: (א)

ויהי בעת ההיא - למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם. אמרו: אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך. האחים, "כשראו בצרת אביהם" רואים איך בית יעקב בצער, באבל, במצב של סילוק שכינה – הם לא צפו זאת. הם סברו כי יעקב, שיחשוב כי מת בנו, יקבל תנחומים בסופו של דבר ובית יעקב ללא יוסף, יצמח ויגיע אל ייעודו. כעת, בעצם, אין בית. האחים תולים את הטעות ביהודה ודברי רש"י מעידים על מעמדו של יהודה בעיני אחיו. לפי רש"י האחים היו מקבלים את דברי יהודה אילו היה אומר להם לסגת מהתוכנית. לפי רש"י האחים הם שמורידים את יהודה מגדולתו. אך לדעת חזקוני יהודה מוריד את עצמו:

חזקוני: (א)

וירד יהודה מאת אחיו. הלך לו שלא היה יכול לסבול צערו של אביו.

מבנה הפרק:

לפרק ארבעה חלקים:

- ב - יא: נישואיו של יהודה וקורות בניו
- יב - כג: המפגש בין יהודה ותמר
- כד - כו: משפטה של תמר
- כז - ל: לידת זרח ופרץ

חלק א: קורות יהודה ברדתו מאחיו

א וַיְהִי בְעֵת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וְשָׂמוּ חִירָה:

העמקה

המושג "בעת ההיא"

אירוועי פרק לח אורכים שנים רבות וכוללים, נישואין, לידה, נישואי הילדים, פסק זמן בין מותם ובין המפגש בין תמר ויהודה. פרשנים שונים מתמודדים עם השאלה מה פירוש הביטוי "בעת ההיא", האם אפשר שכל זה קרה בין ירידת יוסף למצרים ובין התגלותו לאחיו?

שמות הבנים

ג וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת שְׂמוֹ עֵר: ד וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׂמוֹ אוֹנָן: ה וַתִּסְּף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׂמוֹ שִׁלָּה וְהָיָה בְּכֹזֵב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ:

העמקה

המושג "ייבום" מופיע כאן לראשונה. מה משמעותו?

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֶּא-אֶל-אִשְׁתִּי אַחִיד וַיִּבֶם אֹתָהּ וְהָקִים זָרַע לְאַחִיד:

רמב"ן:

אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, וניכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עיניים לראות ואזניים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת. והיו נוהגים לישא אשת המת **האח או האב או הקרוב מן המשפחה**. ולא ידענו אם היה המנהג קדמון לפני יהודה.

- יש לציין כי מצוות הייבום שבתורה (דברים כה) מתייחסת אך ורק לאח. לעומת זאת לאב נאסר לשאת את כלתו והוא אינו יכול לייבם. כמו-כן על פי התורה היבם יכול לסרב ליבום ובמקרה כזה הוא חייב לעשות חליצה ולשחרר את האשה, על מנת שתוכל להינשא לאחר. לפי הרמב"ם גם האשה רשאית לסרב ליבום (הלכות ייבום וחליצה, פרק א, ב).
- כאן אנו פוגשים במנהג קדום הנובע, לדברי רמב"ן, מידע נסתר ועמוק כי יש תועלת גדולה ביבום האח. "יהודה התחיל במצות יבום תחלה" (מדרש רבא, פה, ה).
- יהודה פועל כאן מחמתו העמוקה, טרם ניתנה התורה, ומתוך כך התשובה והתיקון המיוחד לו: אפשר לתקן אפילו את המוות! המת ללא זרע – ימשיך להתקיים מבחינה מסוימת.

מות בני יהודה – לתלמידי 5 יח"ל

רבנו עובדיה ספורנו, בפירושו לפסוק א, תולה את מות בני יהודה במכירת יוסף:

ספורנו: (א)

וְיָהִי בְעֵת הַהִיא בָּאוּתוֹ הַזָּמַן שֶׁנִּמְכַר יוֹסֵף לְמִצְרַיִם בְּסִבַּת עֲצַת יְהוּדָה, שֶׁאָמַר לְמַכְרוֹ וְלֹא אָמַר לְהָשִׁיבוֹ וְשָׁפַל אֶת אָבִיו, חָל עַל יְהוּדָה פְּרִי מַעֲלָלָיו, וְהוֹלִיד שְׁנֵי בְנֵי מְנַחֵם וְנִשְׁאַר שְׂכוֹל מִשְׁנֵיהֶם.

לפי הספורנו מותם של בני יהודה היה עונש על עצתם למכור את יוסף. דבריו אלה מסבירים את ההיגיון שבעצת ראובן בהמשך "את שני בני תמית" (בראשית מב, לו) כי נראה היה שבעבור האח משלמים בשני בנים. ראובן אינו מתכוון להריגתם, אלא אומר שהוא מודע לכך שאחריותו כה גדולה, עד כי זה יהיה עונשו.

מדוע יהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר?

יֵא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתַמָּר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֵלַימָנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְנֵי כִי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחָיו וְתִלְךְ תָּמָר וְתֵשֵׁב בֵּית אָבִיהָ:

יהודה מצווה על תמר לחכות. היא אינה יכולה להינשא לאחר עד שתתייבם לאחי בעלה שנפטר. לתמר הוא אומר שהסיבה היא גילו הצעיר של שלה, אך הכתוב מגלה לנו את לבו:

כִּי אָמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כְּאָחָיו.

רש"י: (יא)

כי אמר וגו' - כלומר דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו.

כי אמר פן ימות - מוחזקת היא זו שימותו אנשיה.

רש"י מביא שני פירושים: הראשון מתייחס לכוונותיו של יהודה והשני לסיבותיו.

לתלמידי 5 יח"ל:**רמב"ן: (יא)**

והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער ... כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שתיים עשרה שנה, וכאשר יגדל וישמע למוסר אביו אז יתננה לו לאשה.

- מה ההבדל בין פירוש רש"י לבין פירוש רמב"ן בהבנת תכניתו של יהודה וטעמה?

העמקה

מה ניתן להסיק מכך על ההבדל בין פירוש רש"י ופירוש רמב"ן ביחס למעשיו של יהודה?

חלק ב: המפגש בין יהודה ותמר

העמקה

פרשנים רבים נדרשו למעשהו של יהודה. הדיון בסוגיה זו אינו מחויב, והמורה יכול לבחור כיצד ידון בסוגיה ואיזו פרשנות יביא בהתאם לתלמידיו.

1) משנה תורה לרמב"ם, הלכות אישות א, ד:

קָדַם מִתֵּן תּוֹרָה, הִיָּה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בְּשׁוּק. אִם רָצָה הוּא וְהִיא נֹתֵן לָהּ שְׂכָרָה, וּבֹעֵל אוֹתָהּ עַל אִם הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת קַדְשָׁה. מִשְׁנַתְּנָה הַתּוֹרָה, נֶאֱסָרָה הַקַּדְשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא-תִהְיֶה קַדְשָׁה, מִבָּנוֹת יִשְׂרָאֵל'.

מדברי הרמב"ם אנו למדים, שלפני מתן תורה אין איסור זנות, ולכן מבחינה פורמלית תמר ויהודה אינם עוברים על איסור.

2) ר"י אברבנאל:

ותמת בת שוע אשת יהודה ונעצר יהודה מאשה ימים רבים... מה שלא היה עושה בחיי אשתו

3) בראשית רבה פרשת וישב פרשה פה:

אמר ר' יוחנן בקש [יהודה] לעבור [מעל הקדשה].

וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה.

אמר לו: יהודה, היכן אתה הולך?! מהיכן מלכים עומדים?! מהיכן גדולים עומדים?!

ויט אליה אל הדרך, בעל-כרחו שלא בטובתו.

לפי ר' יוחנן מעשהו של יהודה, שאינו הולם את אישיותו המלכותית והשקולה, מכוון משמים, כדי שתצא מזרעו שושלת המלוכה (דוד המלך הוא מצאצאי יהודה ותמר).

ר"ע ספורנו מתייחס לסיפור בשני מישורים - מישור אנושי ומישור א-לוקי:

ספורנו: (טו)

כי לא ידע כי כלתו היא - גם אחר שנטה אליה אל הדרך לא הכירה שאם היה מכירה היה מדבר בה בשביל בנו ולא-ל יתברך נתכנו עלילות שרצה שיהיה זרעה מיהודה, שהיה יותר שלם ורצוי משלה, וממנה יהיה משיח צדקנו.

הספורנו מתחיל מהסבר של העלילה (הסיפור האנושי) ועוסק בשאלה האם יהודה הכיר את תמר או לא. לדעתו העובדה שהוא לא מדבר אתה על נישואיה לבנו מראה שהוא לא הכיר אותה. אח"כ הוא עובר למישור של השגחת ה' (הא-לוקי): ה' רצה שכך תתרחש העלילה ויהודה לא יכיר את תמר כדי שייולד דווקא מיהודה בן שממנו יצא המשיח.

גדי עיזים

טז ... ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי:

יז ויאמר אנכי אשלח גדי עיזים מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך:

יח ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטה אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו:

גדי העיזים מזכיר לנו את שער העיזים ששלחו האחים ליעקב (מידה כנגד מידה) בראשית פרק לו לא-לב:

... וישחטו שעיר עיזים ויטבילו את הכתנת בדם: וישלחו את כתנת הפסים...

רש"י: (כג)

הנה שלחתי הגדי הזה - לפי שרימה יהודה את אביו בגדי עיזים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עיזים.

מה מבקשת תמר מיהודה?

רשב"ם: (יח)

חותמך – טבעתך. פתילך – אזור. ומטה .

ספורנו: (יח)

ובחרה באלה הכלים המורים הגדולה והגבורה כחותם ושבת המושל והאזור... וזה עשתה כדי שתהרהר במעלת יהודה וגדולתו.

רשב"ם מפרש מהם הדברים שתמר לקחה, ואילו ספורנו מפרש מדוע לקחה דווקא אותם.

תמר מכוונת במעשיה ובמחשבותיה להעמיד מלכים וגיבורים מבית יהודה, והערבון שבקשה ממנו הם סמלי המלכות והשלטון שלו.

כאשר מחפש חירה רעהו של יהודה את הקדשה להחזיר את כליו ולא מוצא אותה אומר יהודה:

(כג) ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה:

הרצון של יהודה לסיים את הפרשה בלי להתבזות בא לידי ביטוי בדבריו כמו שאומר רש"י:

רש"י:

פן נהיה לבוז - אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי.

המניע של תמר להיפגש עם יהודה בדרך שבחרה

יב וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה ויעל על גזי צאנו הוא וחיכה רעהו העדלמי תמנתה: יג ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עלה תמנתה לגז צאנו: יד ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה פי ראתה פי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה:

תמר רואה כי אין היא ניתנת לשלה, ומחליטה לפעול בדרך מסובכת מאד .
מה מביא אותה למעשה זה?

רמב"ן: (יא)

וכאשר המתינה ימים רבים וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים והיה ממתין לו עוד, אז מהרה תמר ברב תאוותה להוליד מזרע הקדש ועשתה המעשה הזה.

העמקה

בראשית רבה פרשת וישב :

אמר רבי אמי חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו 'פתח עינים'. ומה הוא 'בפתח עינים'? אלא מלמד שתלתה עיניה בפתח שכל העיניים תלויות בו, ואמרה: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אצא מן הבית הזה ריקנית.

מה משותף לדברי רמב"ן ולדברי המדרש בהבנת מעשה של תמר?

תמר רואה כי יהודה מוותר על היבום, ועל הקמת זרע לשני בניו המתים בלא בנים. תמר אינה מוותרת. היא משתוקקת להעמיד זרע מבית יהודה, ומחליטה לפעול, גם אם בצורה קשה: היא מתחפשת ויושבת על דרכו של יהודה כדי להיפגש אתו ולהרות ממנו.

(טו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: (טז) ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע פי בלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי: (יז) ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך: (יח) ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטף אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו: (יט) ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי אלמנותה: (כ) וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה: (כא) וישאל את אנשי מקמה לאמר איזה הקדשה הוא בעינים על הדרך ויאמרו לא היתה בזה קדשה: (כב) וישב אל יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה:

חלק ג: משפט תמר והולדת הבנים

בשלב זה כאשר האירועים מגיעים לשיאם, בא לידי ביטוי התיקון:

משפטה של תמר

כד וְיָהִי כְּמִשְׁלֵשׁ חֲדָשִׁים וַיֵּגֵד לַיהוָה לְאִמֹר זָנַתָּה תִמְרָה כְּלֶתֶדָּ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזָנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאֶיהָ וְתִשְׁרָף:

לתלמידי 5 יח"ל:

רמב"ן: (כד)

ונראה לי שהיה יהודה קצין שוטר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו איננה נידונת כמשפט שאר האנשים, אך כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב 'ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף', כי באו לפניו לעשות בה ככל אשר יצווה. והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות, ושפט אותה כמחללת את אביה לכבוד כהונתו, לא שיהיה דין הדיוטות כן:

- רמב"ן מסביר מדוע העונש של תמר היה כל-כך חמור.
- מדבריו אנו למדים על מעמדו של יהודה כבעל סמכות שלטונית.

גדולתה של תמר:

(כה) הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חֲמִיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֱלֹה לֹא אָנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הֲכֵר נָא לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה:

המילים 'הכר נא' מקשרות אותנו אל דברי האחים ליעקב:

בראשית פרק לז, לב:

לֵב הֲכֵר נָא הַכְּתָנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם לֹא: לֵב וַיִּכְרָה וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנֵי חַיָּה רְעָה אֶכְלָתָהּ: טָרַף טָרַף יוֹסֵף:

בבלי סוטה דף י ע"ב:

א"ר חמא ברבי חנינא: ביהכר' בישר [יהודה] לאביו, ב'הכר' בישרוהו.

בפרק לז "כיסו" האחים על מעשיהם. תמר רומזת בדבריה ליהודה – אתה צריך לבחון האם גם אתה "מכסה" את מעשיך (הכר).

גדולתה של תמר היא בכך שאינה מגנה על עצמה ומלבינה את פניו של יהודה אלא משאירה את גורלה בידי יהודה.

בבלי סוטה דף י ע"ב:

אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנלן? מתמר.

חז"ל שבחו את תמר על כך שלא חשפה ברבים את קלונו של יהודה. היא הייתה מוכנה להסתכן בכך שיהודה לא יודה על מעשהו ולשלם על כך בחייה, על מנת שלא להלבין את פניו ברבים.

גדולתו של יהודה:**לתלמידי 5 יחידות:**

המדרש מתאר את המצב בו נמצא יהודה באותה שעה:

שמות רבה ל:

כיצד היו? יצחק ויעקב יושבים שם, וכל אחיו, והיו מחפין אותו. הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר, ואמר: (בראשית לח) 'צדקה ממני' ועשאו הקב"ה נשיא.

מול כל הנכבדים והחשובים יכול היה יהודה להתפתות לסיים את הפרשה בלי לפרסמה, אנו זוכרים את דבריו לרעו 'פן נהיה לבוז', אבל הוא מודה על האמת:

(כו) וַיִּפֶּרְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשֵׁלָה בְּנִי.

רש"י:

צדקה – בדבריה.

ממני - היא מעוברת.

כי על כן לא נתתיה - כי בדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני.

רש"י אינו מפרש את המילים 'צדקה ממני' כמושג אחד אלא כל מילה לחוד.

העמקה

רמב"ן:

צדקה במעשיה יותר ממני, כי היא הצדקת ואני החוטא אליה, שלא נתתיה לשלה בני. מה ההבדל בין רש"י ורמב"ן בפירוש המילים 'צדקה ממני'?

פירושו הנוסף של רש"י:

ורבותינו ז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה: "ממני ומאתי יצאו הדברים", לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל. מהי האפשרות הנוספת להבין את המילים 'ממני' על פי המדרש שמביא רש"י?

הולדת הבנים

כּו וַיְהִי בַעַת לְדִתָּהּ וְהִנֵּה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ: כַּח וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֶּן יָד וַתִּקַּח הַמַּיִלֶדֶת וַתִּקְשֶׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לְאֹמֶר זֶה יֵצֵא רֵאשִׁנָּה: כֵּט וַיְהִי כְּמֹשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וְהֵאמֵר מַה פְּרִצָתָ עֲלֶיךָ פְּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּרִץ: ל וְאַחֵר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח:

תמר זוכה לתאומים, כנגד שני בני יהודה שמתו, ומקימה את בית יהודה ואת שושלת משיח בן דוד. עתה יכולים אנו להעמיק את תשובתנו לשאלה שהצבנו בתחילת הלימוד:
מדוע הובא סיפור יהודה באמצע סיפור מכירת יוסף?

בראשית רבה פרשת וישב פרשה פה:

ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט) 'כי אנכי ידעתי את המחשבות', שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח.

בשיא הצער על מכירת יוסף וירידתו מצרימה, הקב"ה עוסק ובורא אורו של מלך המשיח. התגלגלות מעשיו של יהודה מביאים להולדתו של אבי שושלת מלך המשיח - פרץ ממנו יוולד דוד. פרק זה מסביר לנו פרטים רבים בהמשך אירועי מכירת יוסף, את הערבות של יהודה, את האחריות שיעקב מעביר אליו, ואת יכולת עמידתו מול השליט הזר, ובאופן כולל- את הסיבות למעמדו של יהודה כמנהיג של אחיו.

לימוד זה הוא חלק חשוב בהבנת הסיבתיות הכפולה המופיעה בכתובים, במסגרתה עושים בני האדם את מהלכיהם על פי כוונותיהם אך הקב"ה מכוון את המציאות הרבה מעבר לכך (כל סיפור מכירת יוסף מתפרש כך, קודם כל על ידי יוסף עצמו: 'לא אתם שלחתם אותי הנה, כי הא-להים'). וכן כפי שלמדו התלמידים בשנה שעברה בסיפור עצת אחיתופל ופילוג הממלכה כי המעשה האנושי בלי שהאדם מודע לכך, הוא חלק מן התכנית הא-להית בעולם.

העמקה – ההשלכה לדורות הבאים של הודאת יהודה במעשהו:

בעקבות דבריו של יעקב לראובן שמעון ולוי בברכותיו (בבראשית פרק מט) אומר המדרש: "והיה מתירא יהודה שלא יזכור לו מעשה תמר. התחיל [יעקב אביו] קורא לו: "יהודה אתה יודוך אחיך". אמר לו הקדוש ברוך הוא: **אתה הודית במעשה תמר, יודוך אחיך להיות מלך עליהם.** "יידך בעורף אויביך" זה דוד שהוא עומד ממנו". (בראשית רבה ויחי, צט)

הקשר רחב [רשות]

קיים קשר עמוק בין פרקנו ובין מגילת רות העוסקת אף היא בייבום שנדרשת התערבות על מנת לקיימו.

מגילת רות מדגישה זאת בברכת זקני יהודה לבועז:

רות פרק ד

יֵאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וְהַזְקֵנִים עֲדִים יִתֵּן ה' אֶת הָאִשָּׁה הַבְּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל

וּכְלָאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעָשָׂה חֵיל בְּאַפְרָתָה וּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לְחָם:

יב וַיְהִי בֵּיתְךָ כְּבֵית פְּרִץ אֲשֶׁר יֵלְדָה תִּמְרָ לַיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לְךָ מִן הַנְּעָרָה הַזֹּאת:

תמר ורות הן נשים המגיעות מחוץ לעם ישראל, רואות את גדולתו ומתחברות אליו, גם כאשר התנאים הנדרשים לכך אינם פשוטים. זהו השורש של הגאולה שמביאה להולדת המלך המשיח.

הקשר אישי [רשות]

מיהודה ותמר לומדים יסודות עמוקים :
מתמר – המוכנות להקריב עצמה ולא לבייש אחרים
מיהודה – כוח ההודאה והתשובה שהיא ביסוד המנהיגות
איך נוכל אנחנו להידבק במעשיהם?